

crkva u svijetu

RASPRAVE I ČLANCI

OTAJSTVO TROJSTVA I CRKVE U PROPOVIJEDANJU SV. AUGUSTINA

Đuro Puškarić

U svojim istraživanjima o Presv. Trojstvu suvremena teologija traži onu životnu dinamiku koja struji između Božjega postojanja i djelovanja; između njegova *imanentnog* življenja u sebi i *ekonomskog* ili *spasenjskog* zahvata u vrijeme i prostor.¹ Potaknuti tim traženjima želimo se ovim prilogom vratiti izvorima te na temelju Augustinova propovjedničkog opusa vidjeti da li je i kako on zamjećivao i izlagao tu dinamiku i koja je pomoć koju bi eventualno njegova saznanja mogla pružiti novijim traženjima.² Smatramo to potrebnim i korisnim i stoga, što po koji noviji teolog dovodi u pitanje i samu mogućnost takva Augustinova razmišljanja i, dosljedno, njegove pomoći novijoj teologiji o Presv. Trojstvu.³

¹ Vidi ĐURO PUŠKARIĆ, *Što kaže suvremena teologija o Presvetom Trojstvu*, u *CUS* XVI (1981), br. 4, 397—315.

² Ostavljamo po strani kronološki razvoj Augustinove misli. Zainteresirane upućujemo na bibliografiju o predmetu: za *Komentar Ivanovu Evanđelju* i *Prvoj Ivanovoj poslanici*, u *NBA* 24, str. LXV; za *Komentar Psalmima*, u *NBA* 25, str. XLIV — XLVI; za *Propovijedi* u *NBA* 29, str. CXIV — CXXXVII.

³ Tako L. SCHEFFCZYK u svome prilogu *Die Entwicklung der Trinitätstheologie in der Kirche. Bedeutung und Grenzen der »psychologischen« Trinitätslehre Augustins*, u *Mysterium Salutis II*, str. 204, primjećuje da je Augustin u svojim nastojanjima da definira »imanentno« Trojstvo, služeći se neoplatonskom filozofijom o jedinstvu, zapostavio »ekonomsko« Trojstvo. M. SCHMAUSS svojim prikazom *Die Spannung von Metaphysik und Heilsgeschichte in der Trinitäts-Augustins*, u *St. Patr VI. (TU 81)*, Berlin, 1962, str. 503—518 tvrdi da je Augustinovo poimanje naravi u kojoj su — postoje tri božanske Osobe i koja su — postoji u njima, korisno za meditiranje o Bogu, ali da isto tako predstavlja ozbiljne poteškoće za uspostavljanje osobnog odnosa čovjeka s Bo-

1. CRKVA U AUGUSTINOVOJ MISLI

Otajstvo Crkve zauzima u Augustinovo misli, napose u njegovu propovjedničkom opusu, središnje mjesto. U Crkvi on vidi *zajedništvo* u kojemu se ostvaruje spasenjski susret Boga i čovjeka i *instrumenat* jedinstva s Bogom i ljudima; *stvarnost* prisutnu u vremenu i prostoru u kojoj i po kojoj Bog djeluje, čineći svoj spasenjski zahvat bitnom i iskustvenom sastojnicom ljudske povijesti.

Povijesnost Božjega zahvata u vrijeme i prostor počinje po Augustinu stvaranjem koje je već usmjereno rađanju Crkve. Crkva zato počinje već s Adamom i preko Abela pravednoga, Abrahama, Sinajskog saveza i izbora Izraelskog naroda dostiže svoje ostvarenje u Kristu Spasitelju. On sam je velika objava Božja u Osobi, darivatelj Duha Svetoga i osnivač Crkve — svoga otajstvenoga Tijela.⁴ Crkva je, dosljedno, *zajednica* otkupljenih, *sazvana* od Oca po Sinu snagom Duha Svetoga; *zajednica* koja *izvire* iz otajstva Presv. Trojstva u kojoj trojedini Bog stvarno djeluje u povijesnim kategorijama.⁵ Da bi pojasnio takav karakter Crkve, Augustin se služi izrazom *convocare* (sazvati) koji se odnosi samo na sazvane osobe, dok izraz *con-gregare* (sabrati), koji se može primjeniti i na stado, upotrebljava da bi označio sinagogu.⁶ U raznolikosti pojmova naziru se tako dva naroda i dvije stvarnosti, promatrane zajedno kao priprava i ispunjenje.

Pojam *convocare* proizlazi iz pojma *vox* (glas) koji opet stoji u sudnosu s pojmom *verbum* (riječ) i upućuje na Sina, vječnu Riječ Očevu upućenu svijetu, po kojoj Otac sazivlje Crkvu, kao zajednicu svoga naroda, sa sve četiri strane svijeta.⁷ Sazvana od Oca po njegovoj vječnoj Riječi te oživljena Duhom Svetim i objedinjena ljubavlju koja joj je darovana od neizmjernoga dara Oca i Sina, Crkva je u svome jedinstvu stvarnost koja, kao iz svoga izvora, *proizlazi iz jedinstva Trojstva*. Darovani dar osnova je toga jedinstva Crkve. Po njemu ona neprestance raste sudjelujući u objedinjujućem dinamizmu i hraneći se silinom uzajamne privlačnosti koja je svojstvena neusporedivom jedinstvu triju

gom. To je naime odnosi ja-ti u kojem »ti« može biti samo jedna osoba. Da bi se, dakle, moglo obratiti Bogu, trebalo bi neki način hipostatizirati božansku bit. Budući da tako nešto ne nalazi svoje mjesto u Augustinovo misli, nauči o Presv. Trojstvu, on se dapače i protiv same takve primisli ustrajno bori, i sam osobni odnosi ja-ti između Boga i čovjeka, ne nalazi svoje mjesto u njegovoj teologiji. Prema Schmaussu hiponski biskup je ispustio iz vida teološko-povijesno-spasenjski vid trojstvenog misterija posvetivši svu svoju genijalnost i pozornost teološko-mističnom vidu istoga misterija, a da nije iz njega izvukao plodove za kršćansku pobožnost i svoju pastirsku djelatnost. Augustinova nauka o Presv. Trojstvu procjenjuje se, dosljedno, kritičkim vrednovanjem prošlosti. Usp. K. Rahner, *Methode und Struktur des Traktats »De Deo Trino«*, u *Mysterium Salutius*, II, str. 328.

⁴ Vidi o tomu vrijedno djelo P. BORGOMEIO, *L'Eglise de ce temps dans la prédication de Saint Augustin*, Paris, 1972.

⁵ *Sermo* 10, 2 (PL 38, 92): »Hac illuminatione... intellegit Ecclesia... quam in Patris et Filii et Spiritus Sancti nomine consecuta est...«

⁶ *En. in ps.* 81, 1 (PL 37, 1047).

⁷ *Sermo* 288, 3—5 (PL 38, 1304—1307).

božanskih osoba. Izvor, stoga, iz kojega Crkva izvire i koji hrani njezin život i poji njezino jedinstvo nadilazi njezinu vremensko-prostornu dimenziju.

Ona je ipak smještena u vrijeme i prostor i pojavljuje se kao povijesni fenomen. Pripada svijetu vidljivoga i u isto vrijeme uprisutnjuje i naviješta nevidljivu stvarnost prema kojoj i sama putuje. Obogaćena božanskom plodnošću trajno je aktualizira. U vremenu i prostoru ona je vidljivi znak nevidljive milosti. U ovome svijetu ona je Majka koja duhovno rađa ljude za Božje posinaštvo⁸ i, slična lađi,⁹ nosi ih prema nebeskoj gozbi.¹⁰ Ona je stvarnost koja je već tu, a ipak ne u punini. U mukama ovoga svijeta već je tu kao zajednica od Boga sazvana, ali još nije savršena jer je u trajnom rađanju sva usmjerena vječnosti u kojoj će se ispuniti sva Božja obećanja.¹¹ Crkva putnica teži, dakle, svome izvoru koji je u konačnici i njezin uvir u kome će se ostvariti puno i stvarno zajedništvo života s Bogom. Prema tome zajedništvu ona putuje hranjena trima božanskim darima:

— *Vjerom* u Isusa Krista jedinorođenoga Sina Božjega koji opravdava vjernika pred Bogom Ocem, koji opet sa svoje strane u Isusu izražava svoju neizmjernu ljubav prema nama.¹²

— *Nadom* koja krijepi njezino putovanje prema konačnom cilju u kojemu će se ispuniti savršeno zajedništvo života i radosti u Trojedinome Bogu.¹³

— *Ljubavlju* koja uspostavlja njezino jedinstvo i dinamizam i po kojoj Božja zajednica već sada ljubi i vjerom posjeduje ono čemu se nada i nada se onome što vjerujući ljubi. Sva je usmjerena prema eshatonu. Objedinjena, oživljena i nošena ljubavlju Duha-Ljubavi prema svojoj budućnosti, kao zajednica ljubavi i života,¹⁴ Crkva iščekuje ispunjenje obećanja vjere i nade. To će biti čas u kom će se, kako veli Augustin, vjera i nada preobraziti u pjesmu ljubavi; vječnu pjesmu *Amen: istinito je što smo vjerovali, čemu smo se nadali i što smo u Duhu iščekivali. Aleluja!* — *Ključici zahvaljujemo Gospodu koji nam se smilovao i uveo našu lađu u luku naših nadanja i iščekivanja!*¹⁵

U otajstvu Crkve *immanentno* Trojstvo objavljuje se tako kao vratak iz kojega ona sama izvire i u njoj spasenjski djeluje isti trojedini Bog koji upravo u Crkvi postaje dostupan ljudima svih vremena, kako bi sve priveo eshatološkoj punini.

•

⁸ *En. in ps.* 88, s. 2, 14 (PL 37, 1140—1141).

⁹ *Sermo* 75, 3, 4 (PL 38, 474): »Interea navis portans discipulos, id est, Ecclesia...«

¹⁰ *Sermo* 170, 10, 10 (PL 38, 932 sl.).

¹¹ *In loh. ev.* 101, 4, 6 (PL 35, 1894 sl.).

¹² *Sermo* 26, 8, 9 (PL 38, 175).

¹³ *Sermo* 2, 4, 4 (PL 38, 29): Quod enim dulcius a Deo praemium, quam ipse Deus?»

¹⁴ Vidi: M. F. Berouard, *L'Église, communauté d'amour et de vie, selon saint Augustin*, u *LumVie*, 83 (1967) 40—64.

¹⁵ *En. in ps.* 148, 2 (PL 37, 1939).

Da bi potakao vjernike na pobožnost prema Bogu živih i da bi istakao *immanentno* Trojstvo kao izvor Crkve, Augustin je pozorno proučavao poslanja božanskih osoba u vrijeme i prostor. Ta proučavanja su ga dovela do zaključka prema kojemu je upravo Bog Otac kao Počelo poslanja, ujedno i Počelo spasenja; da je Bog Sin kao vječno rođeni od Oca, od Oca i poslan da ljude otkupi za posinaštvo i da je Bog Duh Sveti, kao jedan Duh koji izlazi od Oca i Sina, od njih i poslan da dovrši djelo posvećenja.¹⁶ Na osnovi tih spoznaja Hiponac je tražio svojstva Crkve koja izražavaju njezine suodnose prema pojedinoj Osobi Trojstva. On je tako posmatra kao Majku u odnosu na Boga Oca, kao Otajstveno Tijelo u odnosu na Boga Sina i kao zajednicu ljubavi i života u odnosu na Duha Svetoga Životvorca, koji je duša i počelo jedinstva same Crkve i nje s Bogom.

2. BOG-OTAC I CRKVA-MAJKA

U Augustinovu propovjedničkom opusu nazire se vizija Crkve koja se izrazito temelji na objavi Boga Oca Petru i na Petrovoj ispovijesti vjere, koju je očitovao u ime apostolskoga zbora, kao prvi poglavar Crkve (Mt 16, 16).¹⁷ Iz te činjenice proizlaze dvije temeljne istine. S jedne strane Bog Otac jasno i nedvosmisleno objavljuje osobu Krista: njegovo božansko sinovstvo, njegovo poslanje i konačno njegovo središnje mjesto u planu spasenja. S druge pak strane Petrova ispovijest vjere izražava spremnost i otvorenost Crkve koju Petar pretstavlja da neopozivo prihvati Očeva Poslanika. Tako objava, prihvaćanje istine i ispovijest vjere stoje u temelju Crkve kao njezine bitne odrednice već od samoga časa njezina osnutka.

Otvarajući se istini, punoj istini o Bogu, čovjeku i sebi, Crkva će je trajno prihvaćati, naviještati i braniti. Prihvaćat će tako i aktualizirati i onu božansku plodnost koja joj dolazi iz vlastitog izvora, koji je Trojedini Bog, za spasenje svijeta. Ona se, dosljedno, pokazuje kao Majka obogaćena božanskom plodnošću po kojoj postaje sposobna radati za božanski život. U tom kontekstu Otac vječne Riječi objavljuje se ne samo kao Počelo unutar trojstvenog života, nego i kao počelo spasenja i same Crkve koja je sazvana po Riječi i utemeljena na objavljenoj i prihvaćenoj istini o Očevu Poslaniku u kome su pohranjena sva blaga mudrosti i znanja. U Očevoj volji je dakle već od vječnosti prisutno

¹⁶ Vidi Đ. PUŠKARIĆ, *Teologija sv. Augustina o Presvetom Trojstvu*, u *CUS* 4 (1983) 308—316.

¹⁷ *Sermo* 270, 2 (PL 38, 1238): »Et Petrus unus pro ceteris, unus pro omnibus. Tu es, inquit, Christus Filius Dei vivi. Hoc optime, veracissime: merito tale responsum accipere meruit, Beatus es... quia non tibi revelavit caro et sanguis, sed Pater meus... Et ego dico tibi, quia tu dixisti mihi: dixisti, audi; dedisti confessionem, recipe benedictionem: ergo, et ego dico tibi, tu es Petrus: quia ego petra, tu Petrus; neque enim a Petro petra, sed a petra Petrus... Et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam: non supra Petrum quod tu es; sed supra petram, quam confessus es... aedificabo te, qui in hac responsione figuram gestas Ecclesiae.«

predodređenje, izabranje i sazivanje Crkve.¹⁸ Po Sinu svom on nas je našao¹⁹ i okuplja nas pod svoja krila kao što kvočka skuplja piliće svoje, da bi nas ogrijavao u krilu Majke Crkve,²⁰ službenice svoje, u okrilju koje je prepoznavao kao naš Bog i prihvaćan i voljen kao naš Otac i naš Gospodin.²¹

Bog Otac postaje dostupan upravo po Majci Crkvi u kojoj već od sada miljenici njegovi imaju zajedništvo života s njime.²² Preko nje objavljuje svijetu svoj plan spasenja i u njoj dolazi u susret ljudima i prihvaća ih kao posinjenu djecu jer ih Majka Crkva, obogaćena božanskom plodnošću, rađa za to posinaštvo.

Razmišljajući o Božjem očinstvu u odnosu na nas, Augustin je želio otkriti srce Crkve, tj. svojstvo koje bi izrazilo njezinu blisku vezu s Bogom Ocem, i našao ga je upravo u majčinskoj funkciji Crkve. Ta spoznaja izranja u svoj ljepoti iz nagovora katekumenima u kojima uspoređuje majčinstvo Crkve sa Marijnim majčinstvom.²³ Takvo poimanje, koje već od Polikarpa iz Smirne, Hermina Pastira, pa redom od Origena, Tertulijana, Ciprijana, Okteta i Ambrozija pretstavlja snažne i poticajne motive za razvoj pobožnosti prema Crkvi, dosiže u Augustinu svoje savršenstvo i nadasve svoju teološku utemeljenost.²⁴

Pojam Crkve Majke postaje bitnom odrednicom Augustinove ekzeziologije i on ga dalje razvija u svome naučavanju o Cijelome Kristu — *Christus Totus*.²⁵ To pak naučavanje, obrazlažući otajstveno zajedništvo između Glave i udova, ističe Crkvu sjedinjenu s Božanstvom kao Majku uz bok Stvoritelja, koji se, preporučajući u njoj, pokazuje Ocem.²⁶ Sama Crkva, otajstveno sjedinjena s osobom Posrednika, izdiže se kao *Otaj-*

¹⁸ *En. in ps. 88, s. 2, 4 (PL 37, 1132):* »Securus enim promisit, qui nos antequam essemus predestinavit.« — Augustin dalje navodi *Rim 8, 29—30.*

¹⁹ *En. in ps. 88, s. 2, 14 (PL 37, 1140 sl.):* »Ipse nos gratis salvos fecit, ... ipse nos non eum quaerentes quaesivit, invenit, redemit, liberavit a dominatu diaboli et potestate daemoniorum...«

²⁰ *Isto:* »Illa (Ecclesia) est enim gallina colligans pullos suos...«

²¹ *Isto:* Amemus Dominum Deum nostrum, amemus Ecclesiam eius: illum sicut Patrem, istam sicut matrem; illum sicut Dominum, hanc sicut ancillam eius...«

²² *Sermo de symbolo 6, 14 (CChL 46, 197):* »Sequitur post trinitatis commendationem: Sanctam Ecclesiam. Demonstratus est Deus et templum ipsius... Ipsa est Ecclesia sancta, Ecclesia una, Ecclesia vera, Ecclesia catholica... ipsa autem manet in radice sua, in unitate sua, in caritate sua.«

²³ Vidi na pr.: *Sermo 56, 4, 5—10, 14 (PL 38, 379, 384); Sermo 213, 77 (PL 38, 1065); Sermo Guelf. 1 (MA I, 447 sl.).*

²⁴ Za povijest pojma »Ecclesia Mater« do Ciprijana vidi: J.—C. PLUMPE, *Mater Ecclesia. An Inquiry into the Concept of the Church as Mother in Early Christianity*, Washington, 1943. Za ostale vidi: V. STOPPA, *L'Ecclesia Mater Ecclesia. An Inquiry into the Concept of the Church of Mother in no*, 1950. Za Augustina vidi: P. RINETTI, *Sant' Agostino e l' »Ecclesia Mater«* u *AugMag II, 827—34.*

²⁵ Vidi: A. PIOLANTI, *Il mistero di Cristo totale in S. Agostino*, u *AugMag III, 453—496.*

²⁶ *Sermo 57, 2, 2 (PL 38, 387):* »... invenimus alios parentes, Deum Patrem et matrem Ecclesiam, a quibus nascimur ad vitam aeternam... Videte, quia Creator noster dignatus est esse Pater noster.«

stvena Osoba koja proizlazi iz Krista, Božjega Sina, baš onako kao što Eva nastaje od Adama;²⁷ s njime slavi gozbu ljubavi i, otajstveno sjedinjena s njime, ostvaruje svoju majčinsku plodnost.²⁸ U tom otajstvenom sjedinjenju ostvaruje se željeni susret ljudskoga s božanskim; susret u kojemu se zasnovano preporođenje Posrednika poistovjećuje s preporođenjem Crkve, i to tako što nadnaravni život u njoj otajstveno prisutan u njezinu krilu postaje i plodan kroz duhovno rađanje vlastite djece iz vode i Duha Svetoga.²⁹ U svome krilu ona hrani svoju djecu i u njoj sama utjelovljena Mudrost postaje *mlijekom* za malene koji još nisu sposobni blagovati *tvrdnu hranu* sa Očeva stola.³⁰

Majčinstvo Crkve iskazuje se dakle kroz njezinu dvostruku aktivnost: ona *rađa* svoju djecu za Boga Oca i *hrani* ih za vrijeme njihova putovanja prema vječnoj domovini sigurnom hranom Riječi, Euharistije i ostalih sakramenata.³¹ Srce sve majčinske aktivnosti Crkve sastoji se, dosljedno, u rađanju i hranjenju vlastite djece,³² a ostvaruje se posebno po krštenju i Euharistiji. Sama Euharistija ima za Augustina značenje najpotpunijeg sjedinjenja Glave sa svojim udovima.³³ U tom sjedinjenju ostvaruje se potpuno suobličenje Crkve Kristu u kojemu Bog Otac ljude prepoznaje i prihvaća kao posinjenju djecu. Krštenje i Euharistija, Riječ i sakramenti, ljudski čini i božanska sredstva vlastita Crkvi, kojima ona ostvaruje svoju ulogu posvećenja i spasenja u svijetu, izražavaju u povijesnim kategorijama vremena i prostora to i takvo jedinstvo i poistovjećenje Crkve s Kristom i obratno. Taj jedinstveni i otajstveni susret ljudskoga s božanskim u liku Majke, obogaćuje se, nadopunjuje i usmjeruje ljudskim uzdisajima i božanskom plodnošću.

Objavljena od Boga Oca u osobi Posrednika i sazvana po vječnoj Očevoj Riječi, suobličena Kristu otajstvenim vezom koji je predstavlja u stvarnosti cijeloga Krista, Crkva se predstavlja ne samo kao Majka uz Boga Oca, nego se što više i sama spoznaje sposobnom za rađanje svojih članova za Božje oćinstvo. U povijesti spasenja Crkva izranja tako kao neosporno sredstvo spasenja po kome Bog Otac sa Sinom i Duhom Svetim trajno djeluje i u svijetu nastavlja svoje povijesno-spasenjsko djelo-

²⁷ *En. in ps.* 138, 2 (PL 37, 1785): »Eva de latere dormientis, ecclesia de latere patientis.«

²⁸ *Sermo* 22, 10, 10 (PL 38, 145): »Parentes qui nos genuerunt ad mortem, Adam est et Eva; parentes qui nos genuerunt ad vitam, Christus est et Ecclesia.« — Da bi pokazao Oca kao Poćelo spasenja, Augustin dodaje: »Deus autem Pater et mater Ecclesia... genuerunt autem ad vitam aeternam, quia et ipsi aeterni sunt. Et habemus haereditatem promissam a Christo vitam aeternam.«

²⁹ *In Ioh. ev.* 12, 5 (PL 35, 1486): »... ex aqua et Spiritu oportet ut nascatur propter regnum Dei... si propter haereditatem Patris Dei sempiternam, nascatur ex visceribus Ecclesiae.«

³⁰ *En. in ps.* 30, s. 2, 1, 9 (PL 36, 235): »Hic enim lacte nos nutrit, qui nobis caelestem cibum promisit, et usus est materna misericordia. Sicut enim mater lactans eadem escam, cui sumendae idoneus infans non est, per carnem traicit, et lac infundit..., sic Dominus sapientiam suam ut lac nobis faceret, carne indutus venit ad nos. Ergo corpus Christi loquitur: Et enutries me.«

³¹ *In Ioh. ev.* 26, 15; 59, 3 (PL 35, 1614, 1787).

³² *Sermo* 119, 4, 4 (PL 38, 674): »Vulva matris, aqua baptismatis.«

³³ *Sermo* 272 (PL 38, 1247).

vanje. U njoj se prihvaća Bog Otac kao začetnik i cilj općeg spasenja i u njoj se već sada ostvaruje zajedništvo života s Bogom; zajedništvo koje raste i teži onoj punini i času, kad će sve biti podložno Bogu Ocu (1 Kor 15, 28).

U srcu Crkve nalazi se stoga mjesto susreta s Bogom Ocem, koji u plodnosti Majke Crkve objavljuje svoje božansko očinstvo u odnosu na ljude. Tako se u Crkvi nerođeno Počelo božanstva objavljuje i kao Počelo općeg spasenja i kao bitno vrelo majčinske plodnosti same Crkve. Po Crkvi i u Crkvi Bog Otac u konačnici ostvaruje novo stvaranje rađajući po Majci Crkvi, novoj Evi, novo stvorenje sposobno da sada po vjeri, nadi i ljubavi nastavi ono drugovanje s njime, koje je prekinuo grijeh praroditelja.

3. CRKVA — CHRISTUS TOTUS

Tri su odrednice karakteristične za Augustinovo poimanje Krista koje proizlazi iz Pisma. Prva se odnosi na *Kristovu preegzistentnost*, tj. na njegovo postojanje od vječnosti. Druga ističe profil *povijesnoga Isusa*: uzeta u strogom smislu riječi ova govori o Isusu Čovjeku-Bogu koji se pojavljuje na pozornici povijesti. Treća govori o *povijesno-spasenjskom Isusu* u smislu aktualne povijesnosti spasenja. Ova također govori o Isusu koji je poslan od Oca da dovrši djelo spasenja te u jedinstvu s Crkvom produžuje to djelo u povijesti ljudskoga postojanja u svijetu.³⁴

U propovijedima je Augustin s posebnim žarom isticao Isusovo djelo spasenja ponirući sve više u odnos Krist-Crkva. Došao je tako do sretne sinteze koju je izrazio pojmom *Christus totus*. — Po utjelovljenju je Sin Božji postao sinom čovječjim, stupio je na pozornicu svijeta da u svijetu nađe i spasi ono što je zajedno s Ocem i Duhom Svetim stvorio. Postavši čovjekom i ne prestavši biti Bogom, kao Bogo-čovjek postao je Spasiteljem paloga čovječanstva i kao Posrednik između Boga i ljudi Glavom Crkve³⁵ koja u svijetu, u jedinstvu s njime, nastavlja njegovo posredničko poslanje. Zauzimajući središnje mjesto u Božjem planu spasenja, Posrednik u otajstvu Crkve objavljuje neizmjernu ljubav Boga Oca prema palom čovječanstvu, u njoj ostvaruje spasenje čovječanstva i, konačno, po njoj privodi otkupljenike gledanju Boga Oca.

Isus Krist se objavljuje tako kao *Posrednik jedinstva* koji u Crkvi okuplja raspršeno čovječanstvo, objedinjuje ga i suobličuje sebi darom milosti koja sakramentima, iz njega koji je Glava, struji cijelim *Tijelom*

³⁴ *Sermo* 341, 1, 1 (PL 39, 1599): »Dominus noster Iesus Christus, ... tribus modis intellegitur et nominatur... Primus modus est, secundum Deum et divinitatem illam Patri coequalem atque coaeternam ante assumptionem carnis. Alter modus est, cum assumpta carne iam idem Deus qui homo, et idem homo qui Deus, ... Tertius modus est quodam modo totus Christus, in plenitudine Ecclesiae...«

³⁵ *In Ioh. ev.* 108, 5 (PL 35, 1916): »Sed quoniam per hoc quod mediator Dei et hominum homo Christus Iesus factus est caput Ecclesiae.«

jedne otajstvene Osobe.³⁶ Objavljuje se također kao *Posrednik slobode* koji žrtvom križa oslobađa palo čovječanstvo od ropstva grijeha i čini ga u sebi ciljem one ljubavi koja mu je zajednička s Ocem.³⁷ On je konačno *Posrednik onoga života* koji se djelovanjem njegova Duha prelijeva na cijelo otkupljeno čovječanstvo i čini ga dionikom njegova božanstva.³⁸

To trostruko posredništvo nalazi svoj puni izričaj u otajstvu Crkve koja ima svoju zoru u Kristovu dolasku, rađa se u dan na Golgoti iz otvorena Kristova boka, da bi konačno na Duhove zaživjela puninom dana.³⁹ Crkva, nova Eva,⁴⁰ rođena iz boka usnuloga Krista na križu, poput Eve iz boka Adamova, sjedinjena je s Kristom te s njime čini dvoje u jednome tijelu.⁴¹ Ta je istina tako živa u Augustinovoj misli da za njega govoriti o Kristu znači govoriti o Crkvi i obratno. U toj istini on otkriva onaj treći način na koji Pismo govori o Kristu. To je otajstvo *potpunoga i cijeloga Krista, Glave i Tijela ili njegove Osobe sa svojim Tijelom koje je sveta Crkva raširena po svemu svijetu: čitavoga Krista s Tijelom i udovima.*⁴²

Otajstvo Krista-Crkve, iako ima svoj početak u određenom vremenu i prostoru, proširuje se i obuhvaća povijest čovječanstva. To je zapravo *otajstvo objedinjenog čovječanstva* koje se ostvaruje i izriče u jednome Čovjeku koji je raširen po svojoj zemlji i raste u susljednosti vjekova do eshatološke punine.⁴³

Pojam *Christus totus*⁴⁴ prisutan je u Augustina već u prvim propovijedima⁴⁵ i njegova učestalost raste usporedo s rastom Donatove i Pelagijeve hereze.⁴⁶ Zaokupljen brigom za jedinstvo Crkve, Hiponac je u stvarnosti cijeloga Krista uočio puno ostvarenje jedinstva kršćana. Nadahnuće pak da govori o jedinstvu Krist-Crkva on je našao u Dj 9, 4—5 gdje se razgovor Krista sa Savlom upravo odvija kao govor o Kri-

³⁶ *In Ioh. ev.* 26, 13 (PL 35, 1613): «... O sacramentum pietatis! o signum unitatis! o vinculum caritatis! Qui vult vivere, habeat ubi vivat, habeat unde vivat. Accedat, credat, incorporetur, ut vivificetur.»

³⁷ *Sermo de symbolo* 1, 2 (CChL 46, 186): «... missus est unus sine peccato qui omnes in se credentes perducit ad vitam, liberans eos a peccato.»

³⁸ *In Ioh. ev.* 26, 13 (PL 35, 1513).

³⁹ *Sermo* 10, 2 (PL 38, 92): «... illa mater evigilat, et fit ei mane, cum verbo dei, hoc est cum Christo, qui oriebatur...»

⁴⁰ *In Ioh. ev.* 120, 2 (PL 35, 1953).

⁴¹ *En. in ps.* 142, 3 (PL 37, 1847): «Christus et Ecclesia, duo in carne una... Venitur ad carnem, et ibi Christus et ille et nos.»

⁴² *En. in ps.* 37, 6 (PL 36, 399).

⁴³ *En. in ps.* 118, s. 17, 6 (PL 37, 1549).

⁴⁴ Ovaj vid Augustinova naučavanja bio je naširoko proučavan i uspoređivan s naučavanjem Apostola naroda. Tako A. WIKENHAUSER, *Die Kirche als das mystische Leib Christi nach dem Apostel Paulus, Münster*, 1940.; E. MERSCH, *Le corps mystique du Christ II*, Paris, 1951.; F. HOFMANN, *Der Kirchenbegriff des hl. Augustinus*, München, 1933.; A. POPPI, *Lo Spirito Santo e l'unità del Corpo Mistico in S. Agostino*, Roma, 1955.

⁴⁵ Vidi: E. MERSCH, o. c., str. 59.

⁴⁶ U izlaganju koje ga suprostavlja donatistima, Augustin je slijedio Ciprijana iz Kartage; polemikom, pak, koja ga suprostavlja pelagijevcima priprevio je put skolasticima i novijim teolozima za nauku o milosti i otajstvenome Tijelu.

stu i Crkvi kao jednoj Osobi.⁴⁷ Stoga kliče: »Ako je dakle on Glava, a mi Tijelo, cijeli Krist je Glava i Tijelo.«⁴⁸

Taj pojam, koji je stožer Augustinova pastoralna služba, služio mu je i kao egzegetski princip.⁴⁹ Čitajući Pismo on uočava kako ono u nekim slučajevima prelazi s govora o Kristu na govor o vjernicima, a da i ne upućuje na uzajamnost subjekata.⁵⁰ Zamjećuje, štoviše, da i sam Krist, pošto je govorio o svome Tijelu, nastavlja govoriti o sebi zadržavajući isti subjekt.⁵¹ Ako se on, umije hiponski biskup, stavlja na naše mjesto i služi našim jezikom, to je zato da bismo se i mi mogli služiti njegovim.⁵² U njegovu krik na križu odjekuje stoga i krik njegova Tijela Crkve.⁵³

Zaključke te egzegeze i toga umovanja možemo izraziti ključnim pojmovima Augustinove ekleziologije: Krist i Crkva doista su *jedno Tijelo* (*In Ioh. ev. 107,5*), *jedna duša* (*En. in ps. 103, s. 2, 2*), *jedna Osoba* (*En. in ps. 30, s. 1, 5*), *jedan Pravednik* (*En. in ps. 63, 17*), *jedan Čovjek* (*Sermo 91, 7, 8*). Taj jedan Čovjek je *sam Krist* (*En. in ps. 90, s. 1, 10*), *sam Sin Božji* (*In 1. Ep. Ioh. 10, 3*), *cijeli Krist, potpuni Krist, Glava i Tijelo*.⁵⁴

Uz navedene pojmove, koje često susrećemo u Augustinovu propovjedničkom opusu, rjeđe nailazimo i na druge koji izriču istu misao. To su pojmovi: *universus Christus* (*En. in ps. 118, s. 22, 4*), *Christus plenus totusque* (*En. in ps. 37, 6*), *unus vir integer* (*En. in ps. 138, 2*), *totus perfectus vir* ili *Christus totus et universus* (*En. in ps. 90, s. 2, 1*), *totus integer quidam vir* (*En. in ps. 58, s. 1, 3*) i *plenitudo Christi, Caput et Membra* (*In Ioh. ev. 21, 8*). Učestalost ovih pojmova navodi na zaključak da je veza Krist-Crkva temeljna odrednica Augustinove ekleziologije⁵⁵ koja se bez sumnje nadahnjuje Pavlom.⁵⁶ Stoga i možemo govoriti o Augustinovu *Kristo-eklezio-centrizmu* koji u vremenu i prostoru

⁴⁷ *In Ioh. ev. 21, 7* (PL 35, 1568).

⁴⁸ *En. in ps. 58, s. 1, 2* (PL 36, 393). Isti se pojam i drugdje često susreće s vrlo bogatom frazeologijom.

⁴⁹ Vidi: M. J. LAGRANGE, *Les rétractation exégétiques de saint Augustin*, u MA II, 373—395; M. PONTET, *L'exégèse de S. Augustin prédicateur*, Paris, 1947.; H. RONDET, *Notes d'exégèse augustiniennne*, u RSR 39 (1951—52) 472—477; *Isti Thèmes bibliques. Exégèse augustiniennne*, u *AugMag* III, 231—246.

⁵⁰ *En. in ps. 44, 8* (PL 36, 499).

⁵¹ *En. in ps. 90, s. 2, 3* (PL 37, 1162).

⁵² *En. in ps. 42, 1* (PL 36, 480): »Esurit Ecclesia, esurit corpus Christi, et homo ille ubique diffusus, cuius caput sursum est, membra deorsum; eius vocem in omnibus psalmis vel psallentem vel gementem, vel laetantem in spe, vel suspirantem in re, notissimam iam et familiarissimam habere debemus, tamquam nostram. Non ergo die est immorandum, ut insinuemus vobis quis loquatur; sit unusquisque in Christi corpore, et loquetur hic.«

⁵³ *En. in ps. 21, s. 2, 4* (PL 36, 172); *Sermo Morin* 27 (MA I, 107); *Sermo* 305, 2 (PL 38, 1398); *In Ioh. ev. 52, 1* (PL 35, 1769).

⁵⁴ Ovaj posljednji pojam je najučestaliji i najjasnije izriče misao hiponskog biskupa.

⁵⁵ H. WEINAND, *Die Gottesidee, der Grundzug der Weltanschauung des hl. Augustinus* (*Forschungen zur christlichen Literatur- und Dogmengeschichte* X, 2), Paderborn, 1910, str. 103.

⁵⁶ Već *nav. dj.* L. CERFAUX uspoređeno s naukom sv. Augustina opravdava našu tvrdnju.

uosobljuje i produžuje spasenjsko djelovanje druge božanske Osobe. U toj ideji sam je Hiponac našao veliko duhovno zadovoljstvo i sa svom ju je jednostavnošću izlagao svojim vjernicima. Još i sada čuvaju svu svježinu i draž riječi izrečene u *Sermo* 52, 3: »Corpus enim Christi esse ecclesiam, tamquam filii eius, audistis: et si vultis ipsi estis.«

Valja međutim reći da je Augustin izbjegavao svaku nejasnoću gledom na bitnu razliku između jedinstva Krista s Ocem i nas s njime. Dok je naime Krist s Ocem jedno po naravi, mi smo s njime sjedinjeni darom milosti. On je Sin po rođenju, mi posinjani po prepoređenju.⁵⁷ Stoga samo u jedinstvu s njime kao udovi s Glavom mi možemo zvati njegova Oca našim Ocem.⁵⁸

Iako kao Glava Crkve sjedi s desne Očeve, Krist nastavlja svoju molitvu u svijetu preko Crkve, svoga Otajstvenoga Tijela. On moli u nama i, ako se me odijelimo od njega koji je realno prisutan u Crkvi, njegova je molitva naša i naša njegova.⁵⁹ I kad u tišini samoće i pustinji osame upućujemo naše uzdahe Bogu Ocu, skupa s nama uzdiše Krist i cijela Crkva. Naši uzdasi i naše molitve postaju tako uzdah i molitva svekolikog kršćanstva koje je u vremenu i prostoru jedan molitelj, neizmjeran i trajan, jedan svećenik i žrtva koji moli i žrtvuje se Bogu Ocu.⁶⁰

Hiponski je biskup u više navrata govorio o dva vremena Crkve. Jednom je to odnos obećanje-ispunjenje, a drugi put putovanje-cilj; ili već i još ne! O prvom smo nešto rekli, a drugi će nam se pojasniti ako imamo na umu da je Krist, Bog-čovjek, Glava Crkve, uzašao na nebo i u vječnosti sjedi s desne Očeve, dok Crkva — njegovo Otajstveno Tijelo putuje u vremenu da za nj svjedoči u svijetu.⁶¹ Crkva-Tijelo teži međutim svojoj punini koja je tamo, gdje se već nalazi njezina Glava.⁶² Sjedinjenje s Glavom u vječnoj Crkvi cilj je putovanja Crkve zemaljske. U tom svjetlu posmatrana Krist-Crkva istovremeno je put i domovina. A vjerovati u Glavu Crkve znači vjerovati u Tijelo njezino i obratno.⁶³ To pravilo vjere vrijedilo je i za apostole koji su živeći s Glavom vjerovali u Tijelo, a vrijedi jednako i za nas koji živeći u Tijelu vjerujemo u Glavu.⁶⁴

Crkva-Tijelo Kristovo živi od Kristova Duha.⁶⁵ Krepošću toga Duha trojedini Bog se nastanjuje u udovima Tijela-Crkve i u tom istom Duhu isti se trojedini Bog objavljuje vjernima po vječno rođenoj Riječi.

•

⁵⁷ *En. in ps.* 101, s. 1, 2 (PL 37, 1295).

⁵⁸ *Sermo Mai* 17, 1 (MA I, 303): »Una voce multi cantavimus, quia in Christo unum sumus; populus enim, qui dicit plurali numero Pater noster...«

⁵⁹ *In Ioh. ev.* 52, 2 (PL 35, 1769).

⁶⁰ Vidi: E. MERSCH, *nav. dj.*, str. 113 sl.; isto tako *De civ. Dei* 10, 6, 20; 17, 5, 5; 19, 23, 5; 20, 10 (PL 41, 284. 298. 535. 655. 676).

⁶¹ *Sermo* 45, 5 (PL 38, 266).

⁶² *Sermo* 47, 11, 19 (PL 38, 308): »Dic nobis, Domine, ubi est Ecclesia tua? Et ille omnibus: Ubi ego sim, scitis? Respondeant omnes: In coelo ad dexteram Patris...«

⁶³ *In Ioh. ev.* 69, 1—3 (PL 35, 1815—1817).

⁶⁴ *Sermo* 116, 6 (PL 38, 660).

⁶⁵ *In Ioh. ev.* 26, 13 (PL 35, 1612): »De Spiritu Christi non vivit nisi corpus Christi.«

Naviještena i sazvana od Oca, Začetnika spasenja, po njegovu Jedinorođencu, Crkva u povijesti spasenja izranja kao Majka rođena iz otvorena boka novoga Adama usnula na križu. Okupana njegovom krvlju prolivenom za oprostjenje grijeha i suobličena Kristu, ona je u svijetu trajno prisutna kao Glava i Tijelo. U Kristu pak, Glavi i Tijelu, blagoslovljeni su svi narodi svijeta. U njemu Bog Otac ispunja obećanje dano Abrahamu i u Kristu-Crkvi isti se Bog objavljuje Bogom živih; našim Bogom koji nas spasa, voli i prihvaća u svome Jedinorođencu kao posinjenu djecu.⁶⁶

Čini nam se da ovdje treba dati odgovor na još jedno pitanje: *zašto* je naime Otac *baš po Sinu*, a ne, recimo, po Duhu Svetome sazvaio Crkvu? Odgovor bi po našem sudu bio ovaj: Neosporna je činjenica da je Sin Riječ Očeva. On je od Oca poslan u svijet da bi Bog Otac upravo po toj Riječi uspostavio direktni dijalog sa svijetom. U svojoj Riječi Bog Otac je u toj mjeri iskazao sebe, da čovjek samo u njoj može prepoznati i prihvatiti Oca (Iv 14, 9—11) i da Otac samo u njoj može prepoznati i prihvatiti nas kao sinove u Sinu (Iv 14, 20—21). U spasenjskom planu Boga Oca Isus Krist ima središnje mjesto. On, Riječ Očeva poziva ljudima, radi takva svog položaja postaje iz okvira povijesti odgovorom čovječanstva Ocu; odgovorom koji Otac kao takvoga želi i prihvaća. Ustanovljujući Crkvu u svijetu i postajući Glavom otkupljenika objedinjenih u Crkvi-Tijelu, Riječ je Božja pred Očevim licem naša Riječ iz okvira povijesti, a u tim istim povijesnim okvirima Ona je trajni Očev poziv upućen svijetu po otajstvenom Tijelu Crkve, koja je u jedinstvu sa svojom Glavom samo jedna Osoba, samo jedan Pravednik, samo jedan Čovjek. Otajstveno zajedništvo Crkve s Riječju daje tako jasan pečat prisutnosti Crkve u svijetu: ona je sredstvo trajnog dijaloga Boga sa svijetom i susretište Boga i čovjeka u svijetu. Tako se ostvaruje odgovor svijeta Bogu Ocu po Sinu, Glavi i Tijelu.

U jedinstvu, koje proizlazi iz otajstvenoga sjedinjenja božanskoga i ljudskoga, otkupljeno čovječanstvo tako se prisno sjedinjuje s Glavom da postaje suobličeno slici same Glave i kao takvo nalazi svoje puno ostvarenje i izražaj u cijelom Kristu: u Glavi koja se objavljuje svijetu i u jedinstvu s Tijelom nastavlja povijesno-spasenjski djelovati kao vječni Očev Sin koji nas vodi vječnom i punom zajedništvu života s Bogom Ocem.

U Glavi Crkve Augustin je dakle našao točku susreta s Jedinorođenim Sinom Božjim, vječnom Slikom i Riječju Očevom. U Crkvi — Glava i udovima uočio je mistični vez božanskoga i ljudskoga u kome mjesto Glave zauzima Jedinorođeni Sin kao Otkupitelj koji čini Tijelo svoje živim i djelotvornim sredstvom spasenja. U Crkvi — Glavi i Tijelu nalazi tako svoje ostvarenje onaj davno sanjani san i želja čovječanstva za onim novim objedinjenjem u Čovjeku koji sreću svoju crpe i svoje ostvarenje nalazi u trajnom drugovanju i zajedništvu s Bogom Stvoriteljem. Po tom Čovjeku, milosnim djelovanjem Duha Svetoga, otkup-

⁶⁶ *En. in ps.* 101, s. 2, 10 (PL 37, 1311).

ljeno čovječanstvo ulazi u intimnu dinamiku božanskoga života; u onu stvarnost koju oko nije vidjelo, uho čulo niti ljudsko srce oćutjelo (1 Kor 2, 9).

4. DUH SVETI — DUŠA CRKVE I PRINCIP JEDINSTVA

Poslanje treće božanske Osobe u vrijeme i prostor i odnosi koji iz njega proizlaze u povijesti spasenja bili su za Augustina bogatstvo nadahnuća iz kojih izvodi dalekosežne zaključke, koje ovdje sažimljemo u tri točke: a. Duh Sveti je duša Crkve — otajstvenoga Tijela Kristova.⁶⁷ b. On je stožer jedinstva Crkve.⁶⁸ c. On je počelo zajedništva Crkve same i nje s Bogom.⁶⁹

Do ovih zaključaka, koji pobliže određuju povijesno-spasenjsko djelovanje treće božanske osobe, Augustin je došao pozornim proučavanjem postojećih odnosa koji u jedinstvu božanske naravi postoje između osoba Presv. Trojstva kao njihove vlastitosti u suodnosu s njihovim povijesno-spasenjskim djelovanjem. U tom suodnosu zamijetio je spasenjsku dinamiku koja struji između *imanentnog* života u sebi i *ekonomsko-spasenjskog* djelovanja trojedinoga Boga u odnosu na nas. Tako je u onome koji je u unutar-trojstvenom životu uzajamni dar i ljubav Oca i Sina otkrio darovanu ljubav od Oca i Sina; dar po kom se ljubav Božja razlijeva u srcima vjernih (Rim 5, 5) i tvori od njih otajstvenu osobu kojoj je Krist Glava, oni udovi, a on — Duh Sveti — duša, počelo jedinstva, života i *teandričkog djelovanja*.⁷⁰ Kao dar, Duh Sveti nije darovan samo od Oca i Sina, već i sam daruje dijeleći vjernicima svoje darove, napose vjeru, nadu i ljubav.⁷¹ Kao darovani dar koji se i sam daruje, Duh Sveti je naš Duh.

Budući da je Ljubav, razlijeva ljubav u srcima našim.⁷² Budući da je svet, posvećuje nas.⁷³ Budući da je zajedništvo u unutar-trojstvenom životu, stvara zajedništvo među nama.⁷⁴ Duh Sveti je stoga izvrstan dar: darovan je i daruje se.⁷⁵

Po darovanoj ljubavi Bog nas opravdava i u svojoj nas ljubavi prihvaća kao posinjene sinove u Sinu.⁷⁶ Darom svoga Duha Bog nas oživljava

⁶⁷ Vidi: H. Rondet, *L'Esprit-Saint et l'Église dans saint Augustin et l'augustinisme*, u *L'Esprit-Saint et l'Église*, Paris 1969, str. 153—194.

⁶⁸ *Sermo* 71, 7 (PL 38, 448).

⁶⁹ *In Ioh. ev.* 6, 10 (PL 35, 2026).

⁷⁰ *Sermo* 268, 2 (PL 38, 1232 sl.): »Multis membris constitutum est corpus, et vegetat membra omnia unus Spiritus... Officia membrorum dispartita sunt, sed unus Spiritus continet omnia. Multa iubentur, multa fiunt: unus iubet, uni servitur.«

⁷¹ Valja naglasiti da je Augustin crkveni otac koji je više od bilo kojeg drugoga doprinio razvoju teologije o darovima Duha Svetoga.

⁷² *In Ioh. ev.* 9, 8 (PL 35, 1462); *De Trin.* 15, 18, 32 (PL 42, 1083).

⁷³ *Sermo* 71, 18, 29 (PL 38, 461).

⁷⁴ Isto: »Ad quem ergo in Trinitate proprie pertineret huius communio societatis, nisi ad eum Spiritum qui est Patri Filioque communis?«

⁷⁵ *De Trin.* 15, 18, 32 (PL 42, 1083).

⁷⁶ Valja imati na umu da je u Augustinovoju teologiju prijelaz s pojma dar na pojam ljubav spontan, ukoliko dar označava darovanu ljubav.

na novi život i unutrašnjom preobrazbom, koja je ponajprije obnoviteljsko-stvarateljsko djelo Duha Svetoga, suobličuje nas slici Sina svoga. Krepošću svoga Duha preobražava ne samo duše pojedinaca, nego i cijelo otajstveno Tijelo — Crkvu u sveti hram u kojemu stanuje.⁷⁷

Onaj koji je u Trojstvu *zajedništvo* Oca i Sina, darovan nama, objavljuje se kao darovana ljubav što nas sjedinjuje s Bogom i uspostavlja zajedništvo između Boga i nas, zajedništvo po kojemu mi ostajemo u Bogu i Bog u nama. Tim svojim djelovanjem Duh Sveti izvodi zajedništvo Crkve iz samog zajedništva Presv. Trojstva.⁷⁸ Iz toga djelovanja Duha Svetoga rađa se i samosvijest Crkve da je ona stvarno sjedinjena s Bogom. U vjeri shvaća da je oživljena istim Duhom Životvorcem koji je njezina duša što je objedinjuje i čini živim djelotvornim organizmom.

Duh Sveti u otajstvenom Tijelu ima dakle onu istu funkciju koju ima duša u ljudskome tijelu.⁷⁹ On oživljuje Crkvu, obogaćuje je svojim darovima i vodi je savršenom jedinstvu, prožetu ljubavlju i poučenom istinom, životu vječnom.

Polazeći od Dj 1, 8 Augustin je razvijao ideju o Crkvi koja je stvarno zaživjela kao živi organizam tek poslije Gospodnjeg uzašašća, točnije silaskom Duha Svetoga.⁸⁰ Oživljena tim Duhom i po njemu utvrđena u istini, Crkva se širi po svem svijetu; to je širenje znakovito označeno darom jezika.⁸¹ U Crkvi koja naviješta Evandjelje u svim jezicima svijeta, Hiponac vidi ispunjenje proroštva sadržanog u Ps 19 (18), 5.⁸² Dosljedno tome proroštvu Duh Sveti je objedinio mnoštvo vjernika iz svih jezika, puka i naroda u jedan jezik vjere i ljubavi, a to je jezik Otajstvenoga Tijela, novoga Čovjeka.

Obogaćena darom mira koji joj je darovan od Duha Božjega, Crkva postaje mjesto gdje se postiže oprostjenje grijeha, mir s Bogom koji se sastoji u posjedovanju onoga što se ljubi; to konačno dovodi do zajedništva života s ljubljenim.⁸³ U to je zajedništvo uključen i Bog i bližnji. Darom Duha Svetoga svaki vjernik ima u sebi vratak milosnog života koji u njemu počinje ključati krštenjem. Po krštenju, naime, Duh Sveti se neprestano dariva u Crkvi i tako trajno obnavlja majčinsku plodnost otajstvenoga Tijela. U kupelji krsnoga rađanja Duh Sveti čisti duše i čini ih hramom trojedinoga Boga. U Duhu Svetom trojedini Bog oprašta grijehe i nastanjuje se u dušama pravednika. U istom Duhu

77 *Sermo Morin* 3, 4 (MA I, 598 sl.): »Corpora nostra et caput nostrum quod est Christus, simul unum templum est Dei.«

78 A. Trapè, *Introduzione alla Trinità*, u NBA 4, str. XLVII.

79 *Sermo* 268, 2 (PL 38, 1232 sl.): Quod est spiritus noster, id est anima nostra, ad membra nostra; hoc Spiritus ad membra Christi, ad corpus Christi, quod est Ecclesia.«

80 *Sermo* 10, 6 (PL 38, 95 sl.).

81 *En. in ps.* 138, 8 (PL 37, 1790): »... Impleto autem die Pentecostes, misit eis Spiritum Sanctum. Repleti Spiritu Sancto, coeperunt omnium linguis loqui, qui in una nati erant, et unam solam didicerant.«

82 *Sermo Den.* 19, 11 (MA I, 109—110).

83 *In I. ep. Ioh.* 8, 14 (PL 35, 2044).

Ljubavi i mi uzdišemo za Bogom imajući po vjeri, nadi i ljubavi već sada zajedništvo s njime. Nastanjujući se u srcu vjernika, uvijek u zajedništvu s Ocem i Sinom, Duh Sveti se objavljuje kao posrednik — *onaj u kojemu* — njihove prisutnosti. On je stoga najveći dar darovan otajstvenom Tijelu.⁸⁴ Plod pak njegove prisutnosti u duši pravednika jest ljubav i sedam darova, od mudrosti do straha Božjega.⁸⁵

U svojstvu duše otajstvenoga Tijela, Duh Sveti objavljuje se i kao mjera crkvenosti.⁸⁶ *Samo oni*, neumorno ponavlja hiponski biskup, *koji imaju ljubavi, imaju Duha Svetoga* (In 1. ep. Ioh. 6, 9), koji je neosporni uvjet pripadnosti jedinstvu Crkve. Neprijatelji jedinstva ne mogu ga imati, jer su se — odvojivši se od Krista-Crkve koja je mjesto susreta sa trojedinim Bogom — odvojili od Duha Ljubavi, jedinstva i života koji objedinjuje i oživljuje otajstveno Kristovo Tijelo.⁸⁷ Augustin je, kako smatra Wendland, i u svojim pneumatološkim razmišljanjima slijedio Pavla.⁸⁸ Crkva Trojstva izranja tako u povijesti spasenja kao zajednica naviještena od Oca, Začetnika spasenja, osnovana od Sina i od njega sazvana, čiviljena od Duha Svetoga i u njemu produžena u vremenu i prostoru po otajstvenome Tijelu, kojemu je Krist Glava, Duh Sveti Duša, a svi otkupljenici udovi.

Postavši živim i djelotvornim organizmom, koji objedinjuje i oživljava Duh Sveti, darovan pojedinim udovima i cijelome Tijelu, Crkva se trajno napaja životom koji ključa u otajstvu Trojstva i koji se po vjeri, nadi i ljubavi njome razlijeva, obogaćuje je te djelovanjem Duha Životvorca dopire do svakoga uda. U tom Duhu čitavo otajstveno Tijelo čezne i uzdiše za puninom života u Trojstvu, za eshatološkom puninom i vječnom gozdom u nebu.

U povijesti spasenja najveći Dar Oca i Sina objavljuje se dakle kao duša otkupljenog čovječanstva ili zajedništva Crkve s jedne i zajedništva Crkve s Ocem i Sinom s druge strane. Doista: »Otac i Sin htjeli su da uđemo u zajedništvo s njima po onome koji je zajednički njima i sabrali su nas u jedinstvo po onome Daru koji je zajednički obojici; tj. po Duhu Svetome, Bogu i Daru Božjemu. Jer stvarno smo u njemu izmireni s božanstvom i obdareni pobožnostvenjenjem« (Sermo 71, 12, 18).

U Duhu Svetome novi čovjek osjeća svu draž i milinu onoga prijateljstva s Bogom Stvoriteljem, koje je bilo prekinuto u raji zemaljskom grijehom prvoga čovjeka. Tako se u spasenjskom djelovanju Duha Svetoga objavljuje i spasenjsko djelovanje Oca i Sina, jer je Duh Sveti kao zajednički i uzajamni dar i ljubav Oca i Sina na neki način *societas Patris et Filii*.⁸⁹

⁸⁴ Sermo 144, 1 (PL 38, 788).

⁸⁵ Sermo 248, 5 (PL 38, 1160 sl.).

⁸⁶ In Ioh. ev, 32, 8 (PL 35, 1646): »Credamus, fratres, quantum quisque amat Ecclesiam Christi, tantum habet Spiritum Sanctum.«

⁸⁷ Sermo 268, 3 (PL 38, 1233).

⁸⁸ Usp. H. D. WENDLAND, Das Wirken des Heiligen Geistes in den Gläubigen nach Paulus, u ThLZ 77 (1952) 457—470.

⁸⁹ Sermo 71, 20, 33 (PL 38, 463 sl.).

U Duhu, dakle, koji je zajedništvo u vječnosti Trojstva, isto Trojstvo djeluje u ekonomiji spasenja, aktualizirajući svoje djelovanje u otajstvu Crkve.⁹⁰

5. ZAKLJUČAK

Detaljna analiza Augustinova propovjedničkog opusa pokazuju da je *imanentni* i *ekonomski* vid trojstvenog otajstva neosporna svojina njegove teologije o Presv. Trojstvu. Možemo dapače ustvrditi da je baš Augustin prvi uspio na teološkom planu stvoriti sretnu sintezu ovih dvaju vidova i pokazati je u postojećim suodnosima između otajstva Trojstva i otajstva Crkve. Prema njemu, upravo u otajstvu Crkve u svoj jasnoći dolazi do izražaja sva životna dinamika koja struji između *imanentnog* i *ekonomskog* vida Trojstva — dinamika koja postoji jer postoji samo otajstvo — ili onaj spasenjski prelaz iz otajstva u kojemu Bog u vremenu i prostoru spasenjski djeluje. U tom djelovanju Hiponac je uočio na djelu jednoga trojedinoga Boga: Oca koji nas po svome Sinu u Duhu Svetomu poziva na onaj život u kome će *Bog-Trojstvo* biti objekt blaženoga gledanja i vrelo našega blaženstva u nebeskoj Crkvi. Odatle i njegova lapidarna formula: *Otac po Sinu u Duhu Svetome*, kao i poziv upućen slušateljima da se obraćaju jednome Bogu u Trojstvu: *Ocu po Sinu u Duhu Svetome* (*Sermo* 39, 2, 4).

Te formule i njihov sadržaj i poruka isključuju hipostatizaciju božanske naravi i žele uspostaviti, i uspostavljaju, onaj osobni odnos *ja — Ti* između Boga i čovjeka koji se ostvaruje upravo u otajstvu Crkve, a koji je toliko zanimljiv i za noviju teologiju. Prema tome, Augustinova trinitarna teologija nije plod samo apstraktne filozofske spekulacije. Ona je prije svega plod meditiranja nad Pismom; meditiranja u kojemu filozofija pomaže da se za život razjasni i u život pretoči svo bogatstvo Božje poruke čovjeku. U cjelini posmatrana ta teologija još uvijek predstavlja solidno polazište za poniranje u sadržaje vjere o Trojstvu, a bez sumnje je i velika poruka i izazov ekumenskim radnicima i ekumenskom gibanju uopće.

Neka bi ovaj prilog bio i poticajem za preispitivanje nekih kritičkih postavki gledom na Augustinovu teologiju o Presv. Trojstvu, koje susrećemo u nekim kapitalnim djelima novije teologije.

⁹⁰ *En. in ps.* 143, 3 (PL 37, 1858): »... Omnia haec operatur unus atque idem Spiritus; radix est unitatis. His ergo digitis pugnat corpus Christi, procedens in bellum, procedens in proelium.«

DAS TRINITÄTS MYSTERIUM UND MYSTERIUM DER KIRCHE IN DEN PREDIGTEN DES HL. AUGUSTINUS

Zusammenfassung

Die neuere Trinitätstheologie versucht in ihren Forschungen diese lebendige Dynamik zu entdecken, die zwischen den beiden Aspekten des Mysteriums Gottes besteht; zwischen dem sogenannten immanenten und dem ökonomischen Aspekt desselben Mysteriums.

In Beurteilung der vergangenen Theologie, besonders der Trinitätstheologie Augustins, manche neuere Theologen behaupten dass die bisherige Theologie unter dem starken Einfluss der Trinitätstheologie Augustins uninteressiert dieser Dynamik vorbei gelaufen ist und infolge dessen ihr ganzes Interesse dem Mysterium in dem Gott ist gewidmet hat, ohne sich die Fragen nach dem Mysterium in dem Gott wirkt zu stellen.

Mit diesem Beitrag wollen wir unser Blick zurück wenden um auf Grund der Predigten des hl. Augustinus zu sehen, welche ist eigentlich diesbezüglich seine Meinung, welchen Einfluss konnte er damals auf die Theologie ausüben, und welchen Beitrag kann er auch jetzt der Trinitätstheologie darbieten.

Unsere Forschung hat uns zu den interessanten Ergebnissen geführt, die uns ermöglichen das folgende zu behaupten: — Das ökonomische Aspekt, genauso wie das imamente, ist von Anfang an das Eigentum der Trinitätstheologie Augustins. Als erster überhaupt hat gerade er auf dem theologischen Gebiet eine glückliche Syntese der beiden Aspekte erblickt, die sich in den gegenseitigen Beziehungen zwischen der Kirche und jeweiligen göttlichen Person manifestiert. So betrachtet er die Kirche als Mutter in Bezug auf Gott den Vater, als Mystisches Leib in Bezug auf den Mittler, als lebendige Gemeinschaft in Bezug auf den Heiligen Geist. In dieser Wirklichkeit sieht er am Werke die Heilige Dreifaltigkeit die uns entgegen kommt um uns in sich glücklich zu machen: der Vater durch den Sohn im Heiligen Geist. Das ist der Weg Gottes zu uns und es ist zugleich unser Weg zum Gott dem Vater durch Christus im Heiligen Geiste.

In der Wirklichkeit der Kirche — Christus totus — verwirklicht sich die Begegnung des göttlichen mit dem menschlichen die für das menschliche die Folgen einer neuen Schöpfung hat.

Das Wirken der drei göttlichen Personen in der Kirche vermeidet also jegliche Hypostatisierung der göttlichen Natur und schafft eine Beziehung ich — du zwischen dem einzelnen Menschen und dem Dreieinigen Gott.

Eine solche Theologie ist für lange Zeit unbekannt geblieben, obwohl sie damals, genauso wie heute, der Trinitätstheologie überhaupt eine grosse Hilfe leisten konnte, und auch noch jetzt leisten kann.